

УДК 330.131.5:636.4

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ТА РОЛЬ ДОРАДЧИХ
ПОСЛУГ ПРИ ВИРОБНИЦТВІ СВИНИНИ**

*Л. М. Степасюк, кандидат економічних наук
А.М. Горган, магістр*

Досліджено виробництво, економічну ефективність та розкрито значення дорадництва при виробництві свинини на державному підприємстві «Дослідне господарство Носівської селекційно-дослідної станції Інституту сільськогосподарської мікробіології та АПВ НААН України».

Свинина, поголів'я, продуктивність, економічна ефективність, рентабельність, дорадчі послуги.

Жодне суспільство не може функціонувати нормально, якщо не вирішуватиметься проблема продовольчого забезпечення людей, не буде

високорозвиненого аграрного сектору. Це підтверджується нинішнім станом розвитку економіки України, який, значною мірою, є наслідком недостатньої уваги держави до сільськогосподарського виробництва та інших галузей агропромислового комплексу, серед яких особливе місце займає м'ясопродуктовий підкомплекс.

М'ясо та м'ясні продукти належать до найважливіших продуктів харчування. За сучасною науковою оцінкою, м'ясо – це функціональний продукт харчування, що забезпечує «здорове харчування» і працездатність людей [1, 3]. У розв'язанні м'ясної проблеми свинина займає одне з перших місць у світовому виробництві. Незважаючи на те, що свинину з релігійних та інших міркувань не споживають окремі нації й навіть деякі регіони світу, на її частку припадає більше третини світового виробництва м'яса і вона, за обсягами споживання, які динамічно зростають, знаходиться на першому місці. У більшості країн Європи питома вага свинини досягає 50 %, а в Данії, Угорщині та Китаї – 80 %, що свідчить про важливу роль свинарства в організації раціонального харчування населення.

В Україні, для якої свинарство є традиційною галуззю сільського господарства, а сало навіть вважається національним продуктом, середньорічний обсяг виробництва свинини в забійній масі за останні 10 років (2000–2010 рр.) становив 582,7 тис. т, що відповідає лише 37 % від фактичного рівня 1990 р. і, у розрахунку на душу населення, становить менш ніж 13 кг. Таке значне скорочення виробництва свинини негативно позначилося на рівні її споживання населенням, а для найнезахищеніших верств цей продукт став практично недоступним [3]. Тому, детальний аналіз галузі, відродження свинарства на новій організаційно-економічній основі в сучасних умовах, пошук резервів збільшення виробництва та шляхів підвищення її ефективності, зниження собівартості продукції є актуальною проблемою сьогодення й потребує різнопланових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На вирішення проблем відродження свинарства спрямовані зусилля багатьох вчених. Зокрема, це Б.В. Данилів, В. Бугаєвський, М. Данильчук, С. Кот, О. Сидоренко, Н. В. Оляднічук, Д. Микитюк, А. Шубенко, В. Рибалко, П. Шуст та інші. Проте стабілізація та розширене відтворення галузі потребують подальшого дослідження.

Мета дослідження – аналіз економічної ефективності, визначення напрямів розвитку та обґрунтування шляхів підвищення виробництва свинини на основі створення системи поширення знань та інформації через мережу сільськогосподарських дорадчих служб.

Виклад основного матеріалу. Кожне сільськогосподарське підприємство прагне досягти найвищого результату у своїй господарській діяльності.

Носівська селекційно-дослідна станція Носівського району Чернігівської області з початку свого створення здійснювала постійну роботу із впровадження інновацій. Підприємство багато працює щодо пошуку шляхів підвищення ефективності господарства: продає насіння, племінний молодняк свиней тощо.

1. Динаміка наявності поголів'я свиней у ДП ДГ Носівської СДС Інституту сільськогосподарської мікробіології та АПВ НААН України*

Показники	Роки			2011 р. у % до 2009 р.
	2009	2010	2011	
Середньорічне поголів'я свиней, гол.	165	165	563	341,2
Основні свиноматки, голів	50	60	70	140
Свиноматки ті, що перевіряються, голів	20	10	20	100
Ремонтні свинки віком понад чотири місяці, гол.	30	20	25	83,3
Поросята до двох місяців, гол.	98	291	146	149
Поголів'я свиней на 100 га ріллі, гол.	28	28	75	267,9

*Джерело: річні звіти Носівської СДС за 2009–2011 рр.

2. Динаміка виробництва свинини ДП ДГ Носівської СДС Інституту сільськогосподарської мікробіології та АПВ НААН України

Показник	Роки			
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2011 у % до 2009 р.
Середньорічне поголів'я свиней, гол.	165	165	563	341,2
Середньодобовий приріст 1 голови, г	471	538	255	54,1
Валовий приріст живої маси, ц	284	324	525	184,8
у тому числі на 100 га ріллі, ц	48,4	56,0	69,5	143,6
Реалізовано живої маси, ц	191	335	434	227,2
Рівень товарності, %	67,3	103,4	82,7	X

Джерело: річні звіти Носівської СДС за 2009–2011 рр.

Слід зазначити, що історія розвитку високоефективного племрозвідника свиней на Носівській селекційній дослідній станції починається з 20-х років минулого століття. Про цінність племінного поголів'я можна судити з того, що його представники брали участь у Королівських виставках Англії в м. Кембріджі (1922 р.) та м. Чистереї (1925 р.) [4].

Аналіз динаміки поголів'я свиней за досліджуваний період свідчить, що, у середньому, воно зросло в 3,4 раза, у тому числі, кількість основних свиноматок збільшилася на 40 %, поголів'я поросят до двох місяців збільшилося на 49 %, а кількість ремонтних свинок віком понад чотири місяці зменшилася на 17,3 %. Унаслідок збільшення поголів'я свиней, відповідно збільшилась і кількість свиней у розрахунку на 100 га ріллі – в 2,6 раза.

Дослідження виробництва свинини свідчать, що протягом зазначених років, унаслідок збільшення поголів'я, збільшився і валовий приріст свинини на 84,8 %, у тому числі, на 100 га ріллі – на 44 %. Середньодобові прирости свиней у 2011 р., навпаки, зменшилися майже в 2 рази, що є свідченням низької продуктивності худоби. За рахунок того, що темпи збільшення поголів'я худоби перевищують темпи зменшення її продуктивно-

сті, кількість реалізованої живої маси збільшилася в 2,3 раза. Рівень товарності свинини коливається по роках і в 2011 р. становить 82,7 %.

На зміну валового виробництва свинини впливає значна кількість чинників, основними з яких є продуктивність худоби та поголів'я.

3. Вплив чинників на зміну приросту живої маси свиней у ДП ДГ Носівської СДС Інституту сільськогосподарської мікробіології та АПВ НААН України*

Продукція	Поголів'я, гол.		Річна продуктивність 1 гол., ц		Виробництво продукції, ц			Зміна виробництва продукції, ц		
	2009	2011	2009	2011	2009	УМОВНЕ	2011	загальна	в т. ч. за рахунок зміни	
									поголів'я	продуктивності
Умовне позначення	P_1	P_2	Y_1	Y_2	$P_1 Y_1$	$P_1 Y_2$	$P_2 Y_2$	$P_2 Y_2 - P_1 Y_1$	$(P_2 - P_1) \times Y_1$	$(Y_2 - Y_1) \times P_2$
Приріст свиней	165	563	1,72	0,93	284	154	525	241	685,8	- 444,8

*Джерело: розраховано автором на основі річних звітів Носівської СДС за 2009–2011 рр.

Математичні розрахунки свідчать, що приріст живої маси 1 ц свиней за період із 2009 по 2011 р. збільшився на 241 ц або на 84,8 %. Причому, за рахунок продуктивності свиней він знизився на 444,8 ц, а за рахунок поголів'я збільшився на 685,8 ц. Отже, збільшення виробництва приросту відбулось тільки за рахунок збільшення поголів'я свиней, оскільки продуктивність значно знизилася.

Ефективність виробництва свинини залежить від економії живої і уречевленої праці на виробництво одиниці продукції [5]. Сутність економічної ефективності виробництва свинини виражається через її критерії та показники. Критерії сформульовані в загальному вигляді як максимум ефекту з кожної одиниці затрат суспільної праці або мінімум його затрат на кожну одиницю.

Економічна ефективність свинарства характеризується системою натуральних і вартісних показників: продуктивністю тварин - середньодобовим приростом живої маси однієї голови молодняку або свиней на відгодівлі, виходом поросят (у двомісячному віці) і приростом живої маси у розрахунку на одну основну свиноматку на початок року, тривалістю вирощування і відгодівлі молодняку свиней до певної живої маси; витратами кормів на 1 ц приросту живої маси; продуктивністю праці; собівартістю 1 ц приросту живої маси; середньою ціною реалізації 1 ц живої маси свиней; прибутком з розрахунку на 1 ц живої маси та на 1 голову; рівнем рентабельності виробництва свинини [6].

Порівняння показників економічної ефективності за 3–5 років дає можливість здійснити оцінку їх темпів зміни і визначити тенденції та закономірності розвитку економічних процесів, які відбуваються в галузі.

4. Економічна ефективність виробництва свинини в ДП ДГ Носівської СДС Інституту сільськогосподарської мікробіології та АПВ НААН України*

Показники	Роки			2011 р. у % до 2009 р.
	2009	2010	2011	
Виробничі витрати на 1 голову, грн	1921,21	2975,76	1019,54	53,1
Витрати кормів на 1 голову, ц к. од.	17,1	23,4	7,1	41,5
Витрати кормів на 1 ц приросту живої маси, ц к. од.	10,0	11,9	7,66	76,6
Затрати праці, люд.-год.:				
-на 1 голову	12,12	24,27	6,76	55,8
-на 1 ц приросту живої маси	7,04	12,36	7,25	103
Середньодобовий приріст однієї голови, г	471	538	255	54,1
Виробнича собівартість 1 ц приросту живої маси, грн	1116,19	1515,43	1093,33	98
Ціна 1 ц приросту живої маси, грн	1670,2	1716,4	1202,8	72
Прибуток, (збиток), грн:				
-на 1 голову	193,9	42,4	8,9	4,6
-на 1 ц приросту живої маси	167,5	20,9	11,5	6,9
Рівень рентабельності (збитковості) виробництва свинини, %	11,1	1,2	0,97	X

*Джерело: розраховано автором на основі річних звітів Носівської СДС за 2009–2011 рр.

Аналіз розрахунків свідчить, що виробництво свинини на даному підприємстві є низькоефективним. Так, незважаючи на суттєве зниження виробничих витрат на 1 голову, витрат кормів на 1 голову та витрат кормів на 1 ц приросту, та за рахунок низького середньодобового приросту однієї голови свиней, а також унаслідок того, що темпи зниження ціни реалізації (на 28 %) випереджають темпи зниження собівартості продукції (на 2 %) значно зменшується прибуток як на 1 ц, так і на 1 голову поголів'я свиней (у 2011 р. він становить 6,9 та 4,6 грн відповідно), рентабельність виробництва свинини в 2011 р. становила лише 0,97 %.

Дослідженнями встановлено, що на зміну маси прибутку від реалізації живої маси свиней, перш за все, впливають собівартість та ціна реалізації. Парний кореляційно-регресійний аналіз дав можливість дослідити взаємозв'язок результативного показника та факторних ознак і отримати таке рівняння регресії:

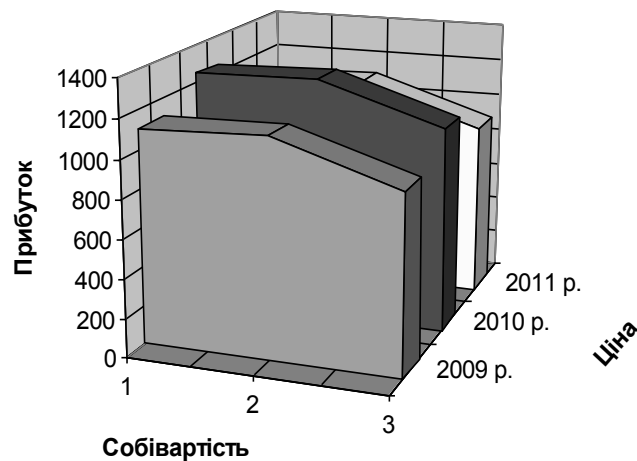
$$y = 32,26 - 0,41x_1 + 0,35x_2 .$$

Отже, дослідженнями встановлено, що зі збільшенням собівартості 1 ц живої маси на 1 грн прибуток на 1 ц приросту знизиться на 0,41 грн, а при підвищенні реалізаційної ціни 1 ц на 1 грн прибуток на 1 приросту живої маси зросте на 0,35 грн.

Змоделювавши планові показники в середовищі MS Excel, отримуємо що при собівартості 1 ц живої маси 1116,19 грн та ціні 1 ц приросту 1670,2 грн прибуток становить 1108,75 грн.

Аналіз свідчить, що при собівартості 1 ц живої маси 1116,19 грн та ціні 1 ц приросту 1670,2 грн прибуток становить 1108,75 грн. Ця залежність представлена на рисунку, на якому відображується різке зниження прибутку на 1 ц приросту живої маси за рахунок щорічного зниження реалізаційної ціни та зростання собівартості 1 ц. Отже, на зміну прибутку найбільший вплив має ціна реалізації.

Вищевикладений аналіз дає підстави стверджувати, що галузь свинарства на досліджуваному підприємстві є нерентабельною на даний період, і тому потребує розробки та впровадження державою цільових програм розвитку з урахуванням пільгового кредитування.

Залежність прибутку на 1 ц приросту живої маси від собівартості та реалізаційної ціни 1 ц

Підвищення ефективності та конкурентоспроможності свинини шляхом впровадження нових технологій є одним із основних напрямів ефективної господарської діяльності. Отже, існує потреба у створенні системи поширення знань та інформації через мережу сільськогосподарських дорадчих служб. Тому, вагомою підтримкою для підприємства, щодо підвищення ефективності виробництва свинини, є дорадчі служби. Вони функціонують у кожному районі й надають різнобічну допомогу господарствам.

На Носівській селекційно-дослідній станції вагому роль посідає Чернігівська аграрна дорадча служба, створена у 2001 р. в межах проекту ТАСІБ «Підтримка у створенні трьох нових центрів підтримки приватних господарств». Головною метою її діяльності є поширення та впровадження у виробництво сучасних досягнень науки, техніки і технологій, надання сільськогосподарським товаровиробникам і сільському населенню дорадчих послуг з питань менеджменту, маркетингу, застосування сучасних технологій та розвитку соціальної сфери села, підвищення рівня знань і

вдосконалення практичних навичок прибуткового господарювання сільськогосподарських товаровиробників і сільського населення.

На базі Чернігівської аграрної дорадчої служби підготовлено проект Державної програми створення сприятливих умов для стабілізації та розвитку галузі свинарства на 2009–2014 рр., а також нормативно-правові документи, що регламентують племінну справу у свинарстві. Зокрема, це «Положення про порядок проведення генетичної експертизи походження і виявлення аномалій племінних тварин», «Положення про діяльність контрольно-випробувальних станцій свиней», «Положення про збереження племінних (генетичних) ресурсів поліпшуючих, існуючих, локальних і зникаючих порід свиней», «Положення про головну Державну племінну інспекцію». Крім цього, розроблено «Програму розвитку свинарства в районі до 2015 року», 12 перспективних планів селекційно-племінної роботи для племзаводів і племрепродукторів, «Методичні рекомендації щодо визначення тарифів за виконання та впровадження наукових розробок, надання інформаційно-консультативних послуг із розведення, селекції, відтворення, генетики, біотехнології свинарства», запропоновано комплексну методику оцінки вартості племінних (генетичних) ресурсів свиней в умовах ринку, а також 29 різних методичних матеріалів для застосування в роботі наукових працівників, керівників і спеціалістів племоб'єднань та господарств з розведення сільськогосподарських тварин.

Відповідно до згаданих методичних рекомендацій першочерговим значенням для збільшення виробництва продукції свинарства є використання наявних резервів, а саме: впровадження досягнень науки і досвіду передових господарств; концентрація і спеціалізація; поліпшення породного складу тварин і підвищення питомої ваги племінних тварин у стаді; поліпшення вікової структури стада; забезпеченість і годівля тварин повноцінними кормами за науково-обґрунтованими нормами і раціонами; поліпшення умов утримання та догляду; запобігання загибелі і захворюванням тварин; поліпшення якості продукції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз виробництва свинини свідчить, що ефективність досліджуваної продукції з кожним роком знижується. Виникає потреба у створенні системи поширення знань та інформації через мережу сільськогосподарських дорадчих служб, головною метою діяльності яких є поширення та впровадження у виробництво сучасних досягнень науки, техніки і технологій, надання сільськогосподарським товаровиробникам і сільському населенню дорадчих послуг.

Відповідно до рекомендацій Чернігівської аграрної дорадчої служби для підвищення ефективності і, як наслідок конкурентоспроможності продукції свинарства на станції необхідно запроваджувати вискоелективні ресурсо- й енергозберігаючі технології, проводити селекційно-племінну роботу, забезпечувати тварин збалансованими за кормопротейновими одиницями кормами, що дасть можливість забезпечити екологічно чисте виробництво. У кінцевому підсумку, зростання виробництва продукції, скорочення затрат праці і зниження собівартості найбільш успішно вирішується в умовах спеціалізації та концентрації. Тому нарощування обсягів

виробництва свинини повинно здійснюватися не лише за рахунок зростання чисельності поголів'я свиней, а, в основному, за рахунок переходу до інтенсивних методів ведення галузі.

Список літератури

1. Аграрна економіка : підручники, посібники, наукові та методичні матеріали : Бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : udau.edu.ua/library.php
2. Данилів Б. В. Розвиток вертикальної інтеграції як напрям підвищення ефективності свинарства / Б. В. Данилів // Економіка АПК. – 2011. – № 1. – С. 46–52.
3. Збарський В. К. Економіка сільського господарства : навч. посіб. / [В. К. Збарський, В. І. Мацибора, А. А. Чалий та ін.]. – К. : Каравела, 2009. – 264 с.
4. Оляднічук Н. В. До розвитку м'ясних галузей тваринництва Черкащини / Н.В. Оляднічук // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 38–43.
5. Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України : моногр. / М.В. Гладій, П.Т. Саблук ; за ред. М.В. Гладія. – К. : ННЦІАЕ, 2012. – 354 с.
6. 90 років Носівській селекційно–дослідній станції : наук. зб. ; уклад. Ф. К. Левченко. – Чернігів. : Чернігівський ЦНТЕІ, 2001. – 78 с.

Исследованы производство, экономическая эффективность и раскрыто значение консультационных услуг при производстве свинины на государственном предприятии «Опытное хозяйство Носовской селекционно-опытной станции Института сельскохозяйственной микробиологии и АПВ НААН Украины».

Свиноводство, поголовье, производительность, экономическая эффективность, рентабельность, консультационные услуги.

In the article studied production, economic efficiency of pork and surveyed the essence of extension consulting in pork production in state enterprise «Experimental enterprise “Nosivskysiy plant-breeding-experimental station” of Institute of agricultural microbiology and APV NAAN».

Pork production, number of livestock, productivity, economic efficiency, profitability, extension.